

ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ПОЛЬЩІ ЯК ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Шевченко Ж. М.

асистент кафедри соціології та соціальної роботи Інституту гуманітарних та соціальних наук Національного університету «Львівська політехніка»

У статті актуалізовано необхідність історико-педагогічного дослідження з проблеми практичної підготовки соціальних працівників у вищій школі Польщі з метою творчого впровадження цього позитивного досвіду для вищої школи України та здійснено аналіз стану дослідження проблеми в наукових джерелах. Сучасний стан підготовки соціальних працівників визначає необхідність збагачення практичного компонента підготовки соціальних працівників з її подальшим розвитком як цілісної системи на основі врахування надбань світової практики. Визначена необхідність історико-педагогічного дослідження з означеної проблеми та окреслено перспективи подальших розвідок у цьому напрямку.

Ключові слова: практична підготовка, практика, соціальний працівник, соціальний педагог, вища школа Польщі.

ПОДГОТОВКА СОЦИАЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ В ПОЛЬШЕ КАК ИСТОРИКО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕММА

Шевченко Ж. М.

*Ассистент кафедры социологии и социальной работы
Института гуманитарных и социальных наук Национального
университета «Львовская политехника»*

В статье актуализирована необходимость историко-педагогического исследования проблемы практической подготовки социальных работников в высшей школе Польши с целью творческого внедрения этого положительного опыта для высшей школы Украины, осуществлен анализ состояния

исследования проблемы в научных источниках. Современное состояние подготовки социальных работников определяет необходимость обогащения практического компонента подготовки социальных работников с ее дальнейшим развитием как целостной системы на основе учета достижений мировой практики. Определена необходимость историко-педагогического исследования обозначенной проблемы и намечены перспективы дальнейших исследований в этом направлении.

Ключевые слова: практическая подготовка, практика, социальный работник, социальный педагог, высшая школа Польши.

PREPARING SOCIAL WORKERS IN POLAND AS A HISTORICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEM

Shevchenko Zanna

Assistant of the Department of Sociology and Social Work of the Institute of Humanities and Social Sciences of the National University «Lvov Polytechnic»

In the context of modern educational challenges, the expediency of taking into account the requirements for the practical training of specialists for social work in the context of continental integration, mobility in the European labor market and the need to take into account the leading trends in the development of social education abroad, as well as the introduction of innovative approaches in the process of training future social workers in Ukraine.

Improving the practical training of specialists for the social sphere of Ukraine, where the system of training specialists is at the stage of its formation, may become the experience of neighboring Poland, which is today much more extensive and meets the demands of the modern labor market in developed European countries. The identification of progressive ideas of the practical experience of vocational training of social workers in Poland will contribute to the scientific substantiation of the strategy for the development of professional training of specialists in the social sphere in Ukraine at the stage of its transformation and integration into the European and world educational space.

The article actualized the necessity of a historical and pedagogical study on the problem of practical training of social workers in Poland in order to creatively introduce a positive Polish experience for higher education in Ukraine. The article analyzes the state of research of the problem of practical training of social workers in the Polish higher education institution in scientific sources. The analysis of psychological and pedagogical literature has shown that programs of professional training of future social specialists in Ukraine and abroad contain a practical component, which includes not only acquaintance of students with methods and methods of work, but also direct involvement of them in practical activity under the guidance of experienced teacher educators and lecturer-consultants.

The current state of the practice of training social workers is the need to diversify the priorities of vocational training of social workers with its further development as a holistic system, the expansion of the spectrum of specializations on the basis of taking into account the achievements of world practice. The necessity of historical and pedagogical research on the identified problem is determined and prospects of further exploration in this direction are outlined.

Key words: practical training, practice, social worker, social worker, high school in Poland.

Постановка проблеми. В умовах світової інтеграції й посилення взаємодії країн набувають актуальності питання поглиблення міжнародної співпраці, вивчення й запровадження досвіду вищих закладів освіти й наукових установ міжнародного освітньо-наукового простору у професійній підготовці фахівців соціальної сфери. Доцільність урахування вимог до практичної підготовки фахівців для соціальної роботи визначена у контексті континентальної інтеграції, мобільності на європейському ринку праці, необхідності актуалізації провідних тенденцій у розвитку соціальної освіти за кордоном, а також запровадження інноваційних підходів у процес професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в Україні.

Удосконалення практичної підготовки фахівців для соціальної сфери України, де система підготовки спеціалістів перебуває на етапі свого

становлення, можна здійснювати на основі досвіду сусідньої Польщі, яка сьогодні значно розгалужена та відповідає запитам сучасного ринку праці в розвинених європейських країнах. Виявлення прогресивних ідей практичного досвіду професійної підготовки соціальних працівників у Польщі сприятиме науковому обґрунтуванню стратегії розвитку професійної підготовки фахівців соціальної сфери в Україні на етапі її трансформації та інтеграції у європейський і світовий освітній простір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальні аспекти проблеми професійної підготовки фахівців для соціально-педагогічної діяльності розглядають українські й польські вчені за такими напрямками: теоретико-методологічна основа педагогічної освіти (А. Алексюк, А. Євтодюк, Н. Ничкало, Є. Тремпала та ін.); теорія професійної освіти спеціалістів (В. Афанасьєв, В. Беспалько, І. Вольчук, Л. Герасіна, Т. Завгородня, А. Лігоцький та ін.); професійна підготовка фахівців у галузі соціально-педагогічної діяльності (Т. Вуек, Я. Іздебська, І. Курляк, Ю. Мацкевич, І. Мигович, Л. Міщик, Т. Пільч, Л. Пундик та ін.); соціально-педагогічні аспекти історико-педагогічних досліджень (І. Мищишин, З. Нагачевська, Б. Ступарик, О. Сухомлинська, М. Чепіль та ін.); теоретичні засади соціальної педагогіки (Р. Врочинський, І. Зверева, А. Капська, Л. Коваль, Г. Лактіонова, І. Лепальчик, В. Оржеховська та ін.); теорія компаративних досліджень (В. Зубко, К. Корсак, Л. Пуховська, І. Тараненко, Й. Шатковська, А. Яновський та ін.) тощо.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що програми професійної підготовки майбутніх соціальних фахівців в Україні та за кордоном містять практичний компонент, до якого входить не лише ознайомлення студентів із прийомами та методами роботи, але й безпосереднє залучення їх до практичної діяльності під керівництвом досвідчених педагогів-наставників і викладачів-консультантів. Сучасним станом практики підготовки соціальних працівників (дослідники з практики) визначена необхідність урізноманітнення пріоритетів професійної підготовки соціальних працівників з її подальшим

розвитком як цілісної системи на основі врахування надбань світової практики [2; 5; 6; 7].

Мета статті – актуалізувати необхідність історико-педагогічного дослідження з проблеми практичної підготовки соціальних працівників у Польщі з метою творчого впровадження позитивного досвіду для вищої школи України. З огляду на поставлену мети ми виділяємо такі *завдання*: проаналізувати стан дослідження практичної підготовки соціальних працівників у вищій школі Польщі; актуалізувати необхідність історико-педагогічного дослідження з означеної проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах сучасних освітніх викликів актуалізується доцільність урахування вимог до практичної підготовки фахівців для соціальної роботи у контексті континентальної інтеграції, мобільності на європейському ринку праці та необхідності врахування провідних тенденцій у розвитку соціальної освіти за кордоном, а також запровадження інноваційних підходів у процес професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в Україні.

На підставі вивчення історико-педагогічних джерел, нормативних документів та аналізу сучасних наукових розвідок, зауважимо, що практичний компонент професійної підготовки соціального працівника в Польщі не був предметом спеціального комплексного дослідження. Практичну доцільність вбачаємо й у вивченні чинників розвитку й функціонування сучасних систем практичної підготовки соціального працівника під час проходження майбутніми фахівцями видів практик у закладах та установах Польщі. Водночас сучасний досвід підготовки соціальних працівників у Польщі у вітчизняній педагогіці майже не представлений, хоча Україна та Польща мають багато спільного у формуванні виховних традицій, що розвивалися на зламі XIX та XX століть у межах єдиного освітнього простору, регульованого польським законодавством (Західна Україна).

Як показав аналіз наукових розвідок, досить ґрунтовно досліджені процеси реформування систем освіти, що відбуваються в найбільш розвинених

європейських країнах та США. Логіко-системний аналіз наукових праць дозволяє відзначити значний інтерес науковців до вивчення досвіду професійної підготовки фахівців соціальної сфери за кордоном. Зазначеному аспекту у різних країнах наукові дослідження присвятили: Л. Віннікова (2003) (США); Н. Гайдук (2005) (на матеріалах США і Канада); О. Загайко (2008) (Великої Британія); А. Кулікова (2009) (Швеція); Г. Лещук (2009) (Франція); Н. Микитенко (2006) (Канада); О. Ольхович (2008) (США і Канада); О. Павлішак (2008) (Австрія); О. Пічкарь (2002) (Велика Британія); Н. Собчак (2004) (США); Т. Харченко (2002) (Франція) та ін. Учені відзначають, що у системі підготовки соціальних фахівців в Україні поки що недостатньою є увага до практичної фахової підготовки та використання новітніх методів і форм роботи зі студентами. Разом із тим практична підготовка соціальних працівників у вищій школі у Польщі цілісно вченими не досліджувалася.

Вирішення комплексу складних освітніх завдань потребує всебічного вивчення динаміки змін у системах освіти країн близького зарубіжжя з аналогічними для України соціальними, історико-політичними та соціально-економічними процесами, тобто країн колишнього соціалістичного табору, до складу якого свого часу входила й Польща. У контексті нашого дослідження мають безпосередню вагу наукові матеріали з розвитку вищої освіти у Польщі.

Історико-педагогічний напрям наукових праць, що мають опосередковане відношення до наукового поля нашого дослідження представлено у роботах: Л. Гриневич (2005) (Тенденції децентралізації управління базовою освітою в сучасній Польщі); В. Майборода (2011) (Розвиток університетської освіти та науки в Польщі (кінець ХХ – початок ХХІ століття); Г. Ніколаї (2008) (Розвиток музично-педагогічної освіти в Польщі (ХХ ст.); Л. Смірнова (2010) (Соціокультурна компетентність у структурі підготовки учителів іноземної мови в Польщі) та ін. Однак зазначимо, що серед них лише окремі праці носять історико-педагогічний характер та не включають у предметному полі дослідження практичного компонента підготовки соціального працівника.

Зокрема, дисертаційне дослідження Л. Гриневич (2005) присвячене аналізу теорії та практики демократизації і децентралізації управління освітою в період трансформаційних суспільних процесів у Польщі та Україні (1989 – 2003 рр.). На основі аналізу прогресивних ідей польського досвіду децентралізації управління базовою освітою обґрунтовано основні висновки та положення щодо їх можливого використання в Україні. На основі історико-порівняльного аналізу проведено періодизацію процесу децентралізації в Польщі та здійснено порівняння процесів демократизації і децентралізації управління освітою в Польщі та Україні, обґрунтовано висновки і рекомендації щодо творчого використання польського досвіду в Україні.

Загальні підходи до розвитку університетської освіти в Польщі досліджувала В. Майборода (2011). Вчена у дисертаційному дослідженні виокремила періодизацію процесу розвитку університетської освіти і науки в Польщі: I період (1990–2000 рр.) – становлення й розвиток демократичних основ університетської освіти і науки в епоху створення засад ринкової економіки; II період (2000–2010 рр.) – інтенсивний розвиток університетської освіти і науки Польщі в умовах глобалізації. У докторській дисертації Г. Ніколаї (Розвиток музично-педагогічної освіти в Польщі (XX ст.), (2008) розкрито теоретико-методологічний та історичний аспекти підготовки вчителів музики в контексті музично-педагогічної компаративістики; у дисертаційному дослідженні Л. Смірної «Соціокультурна компетентність у структурі підготовки учителів іноземної мови в Польщі» (2010) досліджено аспекти підготовки вчителів музики в контексті музично-педагогічної компаративістики. У докторській дисертації Б. Сітарської «Теоретичні і методологічні засади дидактичних завдань з педагогіки у процесі підготовки та вдосконалення вчителів» досліджено стратегію професійної підготовки майбутніх педагогів у контексті розвитку педагогічно-психологічної освіти в Польщі на межі XX та XXI ст. і загальних цивілізаційних принципів. Разом з тим зауважимо, що у предметі дослідження практична підготовка соціальних працівників у вищій школі Польщі вченими не досліджувалася.

Для предметного поля наукового дослідження цінним виявилися результати компаративного аналізу С. Когут (2005) [2] (Системи професійної підготовки соціального педагога у вищих навчальних закладах освіти України і Польщі (порівняльний аналіз), що стосуються професійної підготовки соціального педагога. Наукове дослідження присвячене розвитку систем професійної підготовки соціального педагога у вищих навчальних закладах освіти України і Польщі (1918–2004) задля виявлення сприятливих умов удосконалення педагогічної освіти в Україні. Серед тенденції розвитку сучасної системи професійної підготовки соціальних педагогів у Польщі дослідницею відображено відповідність загальноєвропейській спрямованості до ранньої спеціальної підготовки всіх фахівців соціальної сфери; швидке реагування системи на зміни соціального характеру, запиту регіонального ринку праці. Однак практичний компонент професійної підготовки соціального працівника у Польщі сучасного періоду у науковому полі дослідження не визначався. *Дидактично-методичний* вектор, дослідження вчених якого частково висвітлюють професійну підготовку фахівців: Є. Громов (2010) (Сучасні тенденції розвитку професійної технічної освіти у Польщі); А. Каплун (2011) (Розвиток систем підготовки кваліфікованих робітників у Болгарії і Польщі (кінець XIX – XX ст.); А. Мушинські (2004) (Організаційно-педагогічні умови професійного навчання у центрах неперервної освіти Польщі); Р. Мушкета (2007) (Підготовка вчителів фізичного виховання у Польщі до оцінювання навчальних досягнень учнів); Е. Нероба (2004) (Професійна підготовка інженерів-педагогів у вищих технічних навчальних закладах Польщі); В. Пасічник (2001) (Система підготовки вчителя історії у Польщі (80-90-ті роки XX століття); М. Перфільєва (2012) (Соціальне виховання дітей та молоді з обмеженими можливостями у Польщі); Й. Шемпрух (2001) (Тенденції розвитку педагогічної освіти вчителів у Польщі (1918-1999) та ін.

Зокрема, дослідник Є. Громов у науковій праці «Сучасні тенденції розвитку професійної технічної освіти у Польщі» (2010) обґрунтовує положення про особливості процесу становлення й розвитку системи

професійної підготовки фахівців з технічних спеціальностей у Польщі в контексті загальноєвропейських освітніх тенденцій. Порівняльні характеристики організації управління навчально-виховним процесом у професійних закладах різного типу в Болгарії і Польщі досліджено А. Каплун (2011) у науковій розвідці «Розвиток систем підготовки кваліфікованих робітників у Болгарії і Польщі (кінець XIX – XX ст.)». Зокрема, окреслено прогностичні підходи до підготовки кваліфікованих робітничих кадрів у цих країнах та можливості використання їхнього досвіду в Україні. Так, тенденціями розвитку професійної освіти і навчання у Польщі є неперервність професійного навчання відповідно до потреб та інтересів особи, сучасних вимог до неї, вільний доступ до одержання освітніх послуг, формування професійної компетентності майбутніх робітників; випереджальний характер професійної підготовки у порівнянні з науково-технічним рівнем виробництва; диференціація освітнього процесу. А. Мушинські (2004) у науковому дослідженні теоретично обґрунтував та експериментально перевіряв організаційно-педагогічні умови ефективного професійного навчання в центрах неперервної освіти для дорослих у Польщі. У дисертації «Соціальне виховання дітей та молоді з обмеженими можливостями у Польщі» М. Перфільєва (2012) [3] розкриває педагогічні умови соціального виховання дітей і молоді з обмеженими можливостями та конкретизує періодизацію становлення та розвитку соціального виховання осіб з обмеженими можливостями в історичному контексті. Отже, незважаючи на те, що вченими присвячено багато праць про предмет досліджуваного феномену, однак історико-педагогічні аспекти практичної підготовки соціальних працівників у вищій школі Польщі зазначеного періоду не знайшли достатнього висвітлення [5]. Студіювання дисертаційних досліджень вчених дозволяє дійти висновку, що для наукової думки останніх десятиріч характерним є домінування дидактично-методичного напрямку досліджень професійної підготовки соціальних працівників.

Проведений логіко-системний аналіз наукових джерел і досвіду роботи у вищій школі показав, що здійснення практичної підготовки фахівців соціальної

роботи в умовах сучасної України має свої особливості, викликані специфікою процесу становлення і розвитку цієї професії. У роботах учених Т. Абрамович (2018), В. Багрій (2010), О. Гура (2001), О. Карпенко (2008), І. Козич (2008), І. Мельничук (2011), О. Москалюк (2007), І. Ніколаєску (2011), Ю. Поліщук (2006), З. Фалинська (2006) та ін., зокрема результатах досліджень, яких увага акцентована на необхідності вдосконалення практичної підготовки соціальних працівників в Україні. Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що нині програми професійної підготовки майбутніх соціальних фахівців в Україні та за кордоном містять практичний компонент, до якого входить не лише ознайомлення студентів із прийомами та методами роботи, але й безпосереднє залучення їх до практичної діяльності під керівництвом досвідчених педагогів-наставників і викладачів-консультантів [4]. Отже, подальшого вдосконалення вимагає оновлення інструментарію практичної підготовки студентів до майбутньої роботи у соціальній сфері та дослідження європейського досвіду практичної підготовки соціальних працівників у вищій школі, зокрема на прикладі Польщі.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. За результатами історико-педагогічного дослідження з'ясовано актуальність і необхідність проблеми практичної підготовки соціальних працівників у Польщі з метою творчого впровадження позитивного напрацьованого досвіду у вищу школу України. На підставі аналізу проблеми дослідження та узагальнення його результатів можемо стверджувати, що у подальших наукових розвідках необхідно з'ясувати соціально-економічні, суспільно-політичні й освітньо-організаційні передумови та обґрунтувати процес розвитку практичної підготовки соціальних працівників у вищій школі Польщі, виявити його основні етапи; визначити специфіку змісту та провідних тенденцій практичної підготовки соціальних працівників у Польщі.

Список використаних джерел:

1. Березівська Л. Основоположні засади історико-педагогічних досліджень : теорія і методологія. *Шлях освіти*. 2010. № 1. С. 37–42.
2. Когут С. Я. Системи професійної підготовки соціального педагога у вищих навчальних закладах освіти України і Польщі (порівняльний аналіз) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Прикарпатський нац. ун-т ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2005. 21 с.
3. Перфільєва М. Проблема соціалізації дітей з обмеженими можливостями в контексті історичних змін в країнах Європи (Польща). *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2011. Ч. 2. С. 248–258. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpudpu_2011_2_34. (дата звернення : 21.10.2018).
4. Шевченко Ж. М., Бенера В. Є. До питання професійної підготовки соціальних працівників в Україні. *International Journal of innovative technologies in social science*. 4 (8), Vol. 1, June 2018. С. 59–62.
5. Шевченко Ж. М. Актуалізація досвіду практичної підготовки майбутніх соціальних працівників у вищій школі Польщі. *Slovak international scientific journal*. 2018. Part. 2. № 15. С. 21–25.
6. Doroszewska J. *Pedagogika specjalna: rozdzial 4*. Torun. 636 s.
7. European language portfolio : feasibility study ; I. Christ, R. Schärer, F. Debyser, A. Dobson. Strasbourg : Council of Europe, Document CC-LANG, 1996. 30 p.